

schilderijen stralender werden naarmate hun maker triester werd — triester, maar ook geduldiger en lijdzamer. „C'est un homme calme et simple et résigné a souffrir mille fois plus encore pour rompre avec ses faiblesses de jadis.”

Zoo werden dan deze doeken — schoon en puur niettegenstaande een raffinement en een fascinatie die als doortrokken schijnen van het giftigste modernisme — geschilderd in de troosteloze leegten van een hospitaal-vertrek, in een sfeer van mannelijke ontzegging, of van verholen heimwee naar de donkere glorie van wat niet zijn mocht; zoo werden deze indringend realistische doeken uit het hoofd geschilderd door een vernederden zenuwlijder, die in de stille afgetrokkenheid van zijn vrijwillige gevangenis 't rumoer, den kreet, den klank der levensstraten prevelend voor zich uit herhaalt totdat ze één zijn met de eigen innerlijke zielefluisteringen. Met een pijnlijke nauwgezetheid roept hij elk microscopisch kleinigheidje als uit een afgrond op, om 't nogmaals te bezien, te betasten, te polijsten, het te doen fonkelen, glanzen en glinsteren. Zijn geluksverbazing, waarin een wereld-vervreemde droefenis nog na-zingt, waarin ook iets soms van den schrik en de verbijstering vaart van wie plotseling beseftte aan de uiterste grenzen van het leven geleefd te hebben, dit vreemd geluk vindt slechts een verklaring in de woorden van Jean Paul Friedrich Richter: de herinnering is het eenige paradijs waaruit men niet verdreven kan worden. Het is of Utrillo steeds klaarder ziet door de verdichtende nevelen van den tijd, zooals 'n kat steeds scherper ziet in het toenemend nachtelijk duister — er is iets clairvoyants in dit werk! Het is of zijn retrospectief geestesoog steeds essentiëler de dingen aanschouwt naarmate zij verder verwijderd worden, of hij het leven al zuiverder doorgrondt naarmate hij niet meer leeft en leven mag en leven kan.

Zijn schildersdrift — waarachter au fond een welhaast perverse drang naar het mateloos sensationeele — weet hij door voortdurende verstrakking en verfijning tot een dusdanige hoogte op te voeren, dat haar intensiteit niets gewelddadigs meer bevat, dat zij bijna broos en ijl aandoet. Deze kunst is nooit dwingend meeslepend: ze is eer van een heimelijk-laaiende ingetogenheid, prikkelend-gespannen maar zacht-overwinnend, teeder-overredend. De ongevoeligen zullen haar zwijgend passeeren, maar de fijner besnaarden zullen aan haar hypnotische werking niet ontkomen. Hen laat zij niet los, blijft zij bij, achtervolgt zij als een ongekende beangstigende zaligheid, als een beklemmend-verrukkelijke droom. Iets vlijmscherps, een snijdende scherpte van voelen, en een vreemde koude klaarte in de zoo doorgloeide kleuren, verraadt een eindeloos lijden achter de serene straling dezer latere werken, waarin het flitsend stemmingsmoment tot durender geestesstaat werd opgevoerd. Het kin-